

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

*Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару
(16 травня 2014 року)*

Випуск 5

Харків

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
Інститут підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України
Національного університету «Юридична академія
України імені Ярослава Мудрого»

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ
ЇХ ВИРІШЕННЯ

Матеріали постійно діючого
науково-практичного семінару
(16 травня 2014 року)

В и п у с к 5

Харків

ватися правомірним в тому випадку, коли така шкода не є перевищенням заходів, необхідних для затримання злочинця (ч. 2 ст. 38 КК України). У тому ж випадку, коли законне затримання поєднане із необхідною обороною, межі спричинення шкоди дещо розширюються за рахунок положення ст. 36 КК України.

Панова Аліса Віталіївна

аспірант кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУТУ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ ЯК ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ, СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ

Кримінальний процесуальний кодекс суттєво змінив порядок кримінального провадження, запровадив нові правові інститути, в результаті чого в національне законодавство імплементовано європейські стандарти захисту прав людини у сфері кримінального судочинства. Одним з таких інститутів є інститут допустимості доказів. В статті 86 КПК України законодавцем вперше закріплено поняття допустимості доказів. Доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку встановленому цим Кодексом. Частина 2 цієї статті визначає, що недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посылатися суд при ухваленні судового рішення.

Отже, стає зрозумілим, що закріплення законодавцем даного положення є гарантією забезпечення конституційних прав, свобод та законних інтересів кожного учасника кримінального провадження, захисту від неправомірних дій органів, що здійснюють кримінальне провадження та постановлення справедливого, законного, обґрунтованого рішення суду. Важливість даного інституту підкреслюється ще й тим, що він отримав своє закріплення і в Конституції України. Зокрема стаття 62 закріплює одне із основних положень допустимості доказів, яке полягає у тому, що обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 № 9 «Про застосування

Конституції при здійсненні правосуддя» докази повинні визнаватися такими, що одержанні незаконним шляхом, наприклад, тоді, коли їх збирання й закріплення здійснено або з порушенням гарантованих Конституцією України прав людини і громадянина, встановленого кримінально-процесуальним законодавством порядку, або не уповноваженою на це особою чи органом, або за допомогою дій, не передбачених процесуальними нормами (п. 19).

Аналогічні положення містяться і в Загальній декларації прав людини і в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, а також в Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Допустимість доказів характеризується законністю джерела відомостей, а також способів отримання та фіксації відомостей, що містяться в такому джерелі. Вимога в Конституції України про недопустимість доказів, отриманих незаконним шляхом, спрямована на подолання порушень кримінального процесуального закону в процесі доказування та є проявом забезпечення принципу законності та верховенства права. Саме дотримання вимог процесуального закону при збиранні доказів виступає гарантією її законності, а в подальшому впливає на результат кримінального провадження в цілому.

Також однією з умов визнання доказів допустимими є забезпечення конституційних прав і свобод учасників кримінального провадження, таких як права на захист, поваги до людської гідності, невторчання у приватне життя, презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини, свободи від самовикриття, які є загальними засадами кримінального провадження та міжнародними стандартами забезпечення прав людини, що ще раз підкреслює значущість інституту допустимості доказів.

Крім того допустимість доказів є однією із складових забезпечення права кожного на справедливий суд, яке будучи міжнародним стандартом, закріплено у статті 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Значна увага питанню допустимості доказів в аспекті оцінки забезпечення цього права приділяється Європейським Судом з прав людини. Незважаючи на те, що у переважній більшості своїх рішень він зазначає, що питання, які стосуються допустимості доказів, головним чином є предметом регулювання у відповідності з національним законодавством. (зокрема у справах: «Биков проти Росії», «Луценко проти України», «Шабельник проти України» та інших.), але він одночасно констатує, що докази, які отримані з гру-

бим порушенням прав людини повинні визнаватися недопустимими та становлять собою порушення статті 6 Європейської конвенції.

Зокрема, Суд вважає недопустимими докази, ті які отримані в результаті застосування катувань, що є прямим порушенням права на справедливий суд. Прикладом такої позиції є рішення у справі «Нечипорюк і Йонкало проти України», де показання, які здобуті за допомогою катувань з метою встановлення відповідних фактів у кримінальному провадженні, визнаються судом недопустимими незалежно від того чи мало їх використання значення для винесення вироку.

У рішенні «Худобін проти Росії» Суд зазначив, що національне законодавство держави не повинно дозволяти використання доказів, отриманих в результаті підбурювання з боку державних агентів, у такому випадку воно не буде відповідати принципу справедливого розгляду та становитиме порушення статті 6 Конвенції. Також недопустимими Суд визнає докази, які отримані з порушенням права на захист. Зокрема, у справі «Боротнюк проти України» Суд зауважує, що визнавальні показання заявника, отримані за відсутності захисника та за обставин, які дають підстави підозрювати, що як відмова від захисника, так і визнавальні показання здобуті всупереч його волі, були використані як докази, на підставі яких він був засуджений судом. Отже, Суд визнає, що заявник зазнав такого обмеження права на доступ до захисника, яке підірвало загальну справедливість провадження у його справі. Ще одним прикладом порушення права на захист є рішення Європейського Суду у справі «Бортнік проти України». Європейський Суд встановив порушення статті 6 Конвенції з огляду на те, що засудження заявника, який перебував в особливо уразливому стані, здебільшого ґрунтувалось на зізнавальних показаннях, які він давав за відсутності захисника і від яких він відмовився як тільки отримав доступ до захисника, стверджуючи, що давав їх під примусом працівників органів внутрішніх справ.

Крім того, одним з загальних принципів винесення рішень Судом на підставі порушень статті 6 Конвенції є визначення доказів «умовно допустимими». У справі «Жогло проти України» Суд зауважує, що коли державні органи не можна звинуватити у відсутності сумлінності забезпечення підсудному можливості допиту свідків, недопит свідків необов'язково має призвести до припинення провадження. У будь-якому разі засудження не може базуватись виключно на показаннях таких свідків. Отже, такі показання повинні оцінюватись в залежності від їх місця у системі доказів або як цілком допустимі, або недопустимі.

Аналіз наведених позицій Євросуду дозволяє дійти висновку про те, що більшість з них врахована законодавцем в новому кримінальному процесуальному законі. Зокрема, відповідно до статті 87 КПК до істотних порушень прав людини і основоположних свобод, які призводять до визначення доказів недопустимими належать: отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження, порушення права особи на захист, отримання показань чи пояснень від особи, яка не була повідомлена про своє право відмовитись від давання показань, та не відповідати на запитання, або їх отримання з порушенням цього права, отримання показань від свідка, який надалі буде визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні.

Повзик Євген Вікторович

асистент кафедри кримінального процесу

та оперативного-розшукової діяльності

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого,

кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ УГОДИ ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ ЗА КПК УКРАЇНИ

КПК України закріплено інститут угоди про визнання винуватості, метою якого є прискорення кримінального процесу, забезпечення реалізації принципів процесуальної економії та диспозитивності. Гарантією ефективності цього інституту та дотримання прав підозрюваного, обвинуваченого є передбачений законом порядок укладення угоди про визнання винуватості, який має бути впорядкований, деталізований, що забезпечує прозорість та зрозумілість цієї процедури, правову визначеність у питанні щодо її правових наслідків, їх передбачуваність для підозрюваного, обвинуваченого.

Отже, відповідно до ст. 469 КПК угода про визнання винуватості може бути укладена за ініціативою прокурора або підозрюваного чи обвинуваченого. За змістом ст. 469 КПК, суд не може виступати ініціатором укладення такої угоди. Втім, порядок ініціювання останньої в КПК не регулюється. У зв'язку з цим виникає декілька